

Gdy z początkiem XIV wieku Gedymin w. ks. litewski wypędził zabórnych Tatarów i oddał Wołyń w zarząd swemu synowi Lubartowi, protoplaście ks. Sanguszków, ów Lubart, napadłszy Kaźmirza W., postradał w bojach część znaczną kraju posiadłego i sam lennikiem Kaźmirza został.

Za rządów to Kaźmirza W. najpewniej bazylianie budują z kamienia kościół Wniebowzięcia N. P. Ma-

grodującego obrazek wielkości półarkuszowej, z wizerunkiem N. P. Maryi, trzymającej na prawej ręce Dzieciątka Jezus, złożyła go w kościele oo. bazylianów, który odtąd zaczął słynąć cudami.

Na początku wieku XVII Począjów od Anny przeszedł do jej siostrzanów Firlejów; r. 1740 z Urszulą księżną Wiśniowiecką, córką Janusza kasztelana krak., do jej męża Michała Radziwiłła h. p. lit.; roku zaś 1774 widzimy dzie-
dzicem Począjowa Jana hr. Tarnowskiego, kasztelana konarsko-łęczyskiego.

Należy wspomnieć, że r. 1650 Jan Żelizo, przełożony klasztoru, z Domaszewskimi na miejsce dawnego wymurował okazałszy kościół z kamienia ciosowego, który liczne szturmny i najazdy wytrzymał, dotrwał do r. 1771. Podają, iż przed tym rokiem Mikołaj Bazyli Potocki starostakaniowski, chcąc odpokutować za grzechy, z Kaniowa aż do Począjowa przecho-
dził się na klęczkach, i tu osiadłszy przy klasztorze, założył węgielny kamień na budowę nowego kościoła, według planu Szlaza-
ka Hofmana. Dnia 8 września 1773 r., za przysłaniem koron od papieża Klemensa XIV, przy licznej zebraniu pobożnych ukoronował obraz biskupa Łuckiego Sylwestera Lubienieckiego-Rudnickiego. Kościół ten, zupełnie ukończony dopiero r. 1791, zbudowany jest w kształcie krzyża, długości 84, a szerokości 50 łokci. Facyata z dwiema wieżami, a w środku kopuła. Obok klasztor okazały, z kądem widok czający na okolicę.

Wechodząc do środka, po prawej stronie widzimy ołtarz między dwoma filarami, za którego szklanym antepedium mieści się skała ze stopą Matki Boskiej. Obok kościoła jest kapliczka ze szklaną trumną Żelizy, niegdyś przełożonego klasztoru, zmarłego roku 1651, a za nią pieczara, byłe jego mieszkanie. Starosta kaniowski leży także w tutejszym kościele, w trumnie z wiekiem szklanym, w kontuszu i żupanie.

Bazylianie od roku 1618 mieli tu swą drukarnię z kądem wychodziły książki polskie, łacińskie i ruskie do nau-

ki i nabożeństwa. Zakonników z nowicyatem bywało do stu. Biblioteka była liczna i posiadała dosyć kruków białych. Bazylianie, objawszy szkoły po jezuitach, niemałe zasługi u nas położyli dla oświaty, bo wielu mężów znamienitych i zasłużonych wyszło z rozlicznych ich zakładów naukowych. Dość tu wspomnieć że Mianowski, rektor dzisiejszej Szkoły głównej warszawskiej, pierwotnie swe ukształcenie

WIZERUNEK MATKI BOSKIEJ POCZAJOWSKIEJ, CUDAMI SŁYNAŁEJ.

Począjów,

z byłym zakonem i kościołem oo. bazylianów, słynącym cudownym obrazem Boga-Rodzicy.

Nim Począjów wychylił się na widownię dziejową, podanie niesie, iż niejaki Jan Żelizo, pozbawiony będąc przez książąt kijowskich w r. 1028 księstwa halickiego, które nadane mu zostało od Bolesława Chrobrego, wziął kaptur zakonny i udał się ku Wołyniowi, a znalazłszy najwznioślejszą w całej tej krainie górę z twardego wapiennego kamienia, nad rzeką Ikwią, w okolicy czarującej, tam w pieczarze przez siebie wykutej życia pustelniczego dokonał.

Pewniejszą jednakże wiadomość podają akta księży bazylianów z wieku XVII, iż zakonnicy reguły św. Bazylego mieli w począjowskiej dzisiejszej górze już w wieku XIII wydrążoną kapliczkę i cele, oraz że o milę ztąd, po prawej stronie blisko źródeł Ikwy, w pognętej lesisto-górzystej okolicy, osiedlili się w tymże czasie oo. dominikanie. Wtedy to, według podania, Boga-Rodzica cudownie dla obutych miejsce, za dotknięciem świętej swej stopy, wyprowadziła źródłaną i uzdrawiającą wodę.

ry, na owej skale, gdzie wyciśnięta stopka M. Boskiej; lud zaczyna osiadać pod górą cudami jaśniejącą, a klasztor z osadą przybiera nazwę: Począjów, z przyczyny iż zakonnicy zmuszeni byli dotąd czekać się w pieczarach.

Począjów za Zygmunta Augusta wspomniany jest jako własność Bazylego Gójskiego; Anna zaś z Kosińskich Gójska, otrzymawszy od metropolity z Caro-